

Василина НОВОСАД

здобувачка освітньо-професійної програми
«Менеджмент закладів охорони здоров'я», ЗУНУ
(науковий керівник: д-р екон. наук, доцент, професор
кафедри менеджменту, публічного управління та персоналу ЗУНУ
Аліна ЖУКОВСЬКА)

ЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОВІДНОСИН ЛІКАРЯ ТА ПАЦІЄНТА ПІД ЧАС НАДАННЯ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ

Етичні засади взаємовідносин лікаря та пацієнта є одним із головних фундаментів якісної сучасної медичної допомоги та визначають характер взаємодії, рівень довіри, відповідальності й партнерства між сторонами. У трансформаційних умовах української системи охорони здоров'я, що характеризується цифровізацією послуг, удосконаленням клінічних протоколів, впровадженням пацієнт-орієнтованих підходів та зростанням соціальних очікувань, важливість етичних принципів стає визначальною [1]. Вони формують професійну культуру медичних працівників та забезпечують фундамент для розвитку якісної, доступної, справедливої й безпечної медицини.

Особливої значущості етичні засади набувають під час надання медичних послуг, оскільки медицина безпосередньо пов'язана з життям, здоров'ям, гідністю та психологічним станом людини. Пацієнт часто перебуває у стані тривоги, невизначеності чи фізичного дискомфорту, що робить його вразливим і залежним від професійних та моральних якостей лікаря. У цих умовах саме етична поведінка медичного працівника створює основу для довіри, а довіра – ключовий компонент ефективної медичної допомоги: вона формує комплаєнс, сприяє точному дотриманню рекомендацій, зменшує ризик конфліктів і підвищує задоволеність пацієнта лікуванням. Крім того, етичність процесу лікування є необхідною умовою реалізації міжнародних стандартів якості,

запобігання професійним порушенням і дотримання прав людини в системі охорони здоров'я [2].

У центрі етичних взаємин знаходиться принцип поваги до автономії пацієнта, що передбачає його право вільно ухвалювати рішення щодо власного лікування. Це забезпечується через інформовану згоду, яка є базою для прозорості лікувального процесу. Надання пацієнту повної, точної та зрозумілої інформації щодо діагнозу, прогнозів, можливих альтернатив і ризиків є обов'язком лікаря та важливою умовою розвитку партнерських відносин. Принцип автономії зміцнює довіру, зменшує тривожність і сприяє активній участі пацієнта в ухваленні рішень.

Важливою етичною засадою є принципи доброчинності та неущкодження. Доброчинність передбачає дію в інтересах пацієнта, вибір найбільш ефективних та безпечних методів лікування, орієнтацію на доказову медицину. Принцип неущкодження вимагає уникнення дій, що можуть завдати шкоди. Співвідношення цих двох принципів забезпечує відповідальність лікаря за якість послуг та зобов'язує враховувати індивідуальні потреби пацієнта.

Однією з основ етичної взаємодії є конфіденційність. Лікар зобов'язаний не розголошувати відомості про стан здоров'я пацієнта, діагноз, методи лікування чи особисті дані третім особам без законних підстав. Це забезпечує пацієнту психологічний комфорт, захист від дискримінації та підтримує довіру до медичного персоналу. Збереження конфіденційності є важливою умовою для отримання правдивої інформації від пацієнта, без якої неможливе точне діагностування та ефективне лікування.

Взаємовідносини лікаря і пацієнта ґрунтуються також на принципі справедливості, який передбачає рівний доступ до медичних послуг і недопущення дискримінації за будь-якими ознаками. Пацієнт повинен отримувати допомогу, керуючись принципами професійності, а не соціального статусу, віку, статі чи

національності. Справедливість є основою етичної медичної практики та впровадження міжнародних стандартів якості.

Важливою складовою етичної взаємодії є якісна комунікація. Медицина неможлива без емпатії, активного слухання, доступних пояснень та вміння адаптувати комунікацію до індивідуальних потреб пацієнта. Ефективна комунікація: зменшує ймовірність конфліктів; покращує психологічний стан пацієнта; підвищує комплаєнс; сприяє точнішому збору анамнезу; впливає на результат лікування.

Повага до культурних, релігійних і особистих переконань пацієнта також є важливою етичною вимогою. Культурна чутливість сприяє запобіганню непорозумінь, підвищує довіру та допомагає адаптувати лікування до індивідуальних особливостей пацієнта.

У сучасних реаліях особливо зростає значення етичної стійкості лікаря – здатності зберігати професійність і моральні стандарти в умовах високого навантаження, стресу, невизначеності та дефіциту ресурсів. Етична стійкість включає самоконтроль, відповідальність, здатність до рефлексії й дотримання професійної поведінки навіть у складних ситуаціях.

Окреме місце у структурі етичних засад займає чесність та прозорість. Лікар повинен відкрито інформувати пацієнта про можливі ускладнення, помилки чи обмеження лікування. Така відкритість зменшує ризики ескалації конфліктів та сприяє формуванню стійкої довіри між пацієнтом і медичним закладом.

З розвитком цифровізації медицина активно переходить у формат електронних медичних послуг, що включають дистанційні консультації, електронні рецепти, телемедицину, електронні медичні картки [4-5]. У цих умовах етичні засади набувають нового змісту. Особливо важливими стають:

1) захист персональних даних, оскільки обмін інформацією здійснюється через цифрові канали, що збільшує ризики витоку інформації;

2) інформована згода в онлайн-форматі, яка має бути так само доступною, зрозумілою та добровільною, як і при очній взаємодії;

3) ідентифікація пацієнта, що запобігає помилкам під час призначень та ведення медичної документації;

4) доступність і зрозумілість інформації, адже онлайн-консультації інколи ускладнюють інтерпретацію стану пацієнта;

5) цифрова етика комунікації, що передбачає коректність, професійність і повагу у віртуальному середовищі.

Таким чином, етичні засади взаємовідносин лікаря та пацієнта формують фундамент надання якісних та відповідальних медичних послуг. Дотримання принципів автономії, доброчинності, неущкодження, справедливості, конфіденційності та партнерства забезпечує ефективну комунікацію, підвищує якість лікування, зміцнює довіру та сприяє розвитку пацієнт-орієнтованої медицини. У сучасних умовах етичні стандарти стають не лише професійним обов'язком, але й стратегічною необхідністю для розвитку галузі охорони здоров'я та формування високої культури взаємодії між медичними працівниками та пацієнтами.

Список використаних джерел:

1. Модернізація менеджменту та публічного управління в системі охорони здоров'я: кол. монографія за науковою ред. д.е.н. Шкільняка М.М., д.е.н. Желюк Т.Л. Тернопіль, Крок. 2020. 560 с. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/38546/1/Mon_uzoz_t.pdf
2. Організація діяльності в сфері охорони здоров'я: навч. посібник за ред. Шкільняка М.М., Желюк Т.Л., Тернопіль, Крок. 2021. 438 с.

3. Шкільняк М., Желюк Т., Дудкіна О., Жуковська А., Попович Т. Управління закладами охорони здоров'я: виклики та перспективи. Вісник економіки. № 4. С. 225-233.
4. Жуковська А.Ю. Інноваційні технології інклюзивної медицини. Інноваційна економіка. 2020. № 3-4. С. 19-30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2020_3-4_4
5. Жуковська А.Ю., Чигур О.В. Інноваційні технології надання медичних послуг. Інноваційна економіка. 2022. № 1. С. 60-66. URL: <https://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/889/968>